

Jonatan Mizrahi-Werners tale til minde om Krystalnatten

Taler

Jonatan Mizrahi-Werner
Dansk-israeler og sociolog

Dato

9. november 2024

Sted

Klostertorvet, 8000 Aarhus C

1 Kære alle sammen

Tak til jer alle, der er dukket op på en kold november aften som denne. Tak til de andre talere, til musikerne, som går på efter mig, og tak til arrangørerne. Tak til alle, der her i aften.

Mit navn er Jonatan Mizrahi-Werner, og som nogle af jer måske kan høre på navnet, så er jeg dansk-israeler og jøde, og siden d. 7. oktober sidste år har jeg deltaget højlydt i den offentlige debat. Om krigen og om frygten, og om en antisemitisme som aldrig har været værre siden anden verdenskrigs afslutning.

I aften er årsdagen for Krystalnatten. En nat, som jo bekendt har fået sit navn fra alle glasskårne, der tavst lyste op på de tyske gader, efter horder af nazister myldrede ud og ødelagde 7.500 jødisk-ejede butikker, nedbrændte 267 synagoger, dræbte 100 jøder, og sendte mellem 25 og 30.000 jøder i Kz-lejre.

Vi kender alle resten af historien. I de syv år der fulgte, blev to ud af tre europæiske jøder myrdet. De blev gasset ihjel, de blev tæsket, sultet og arbejdet ihjel. Eller som i min families tilfælde, skudt i en skov, efter at have gravet deres egen grav.

Mine oldeforældre overlevede, fordi de få år inden krigens udbrud, var emigreret til det nuværende Israel, det daværende britiske mandat Palæstina, hvor de grundlagde en kibbutz.

25

På min bogreol har jeg to brevsamlinger stående fra dem. Den ene er min oldemors korrespondance med hendes familie, der blev tilbage i Polen, og som starter helt tilbage i 1936. Gennem årene skriver de sammen om, alt det, som

30 fylder for mennesker, når de ikke har set hinanden længe. ”Får I nok at spise? Hvordan er der dernede? Hvordan har I det derhjemme? Husk at hilse den og den og den fra mig”. Ting så hverdagslige, at ingen ville have husket dem 80 år senere, hvis ikke det var fordi brevene stoppede brat en dag i 1942.

35

Den anden bunke breve jeg har stående, er nogen min oldefar har sendt til min oldemor. Efter krigens afslutning fik han til opgave at rejse tilbage til Polen for at finde forældreløse jødiske børn og give dem en fremtid blandt jøderne i det daværende Palæstina.

40

Henover næsten 2 år, genbesøger han således alle de steder han kendte i sin ungdom, og hvor intet længere er tilbage. Jeg vil gerne læse en passage op for jer, som han skrev efter han besøgte resterne af ghettoen i Warszawa:

45 *Kære Yakira, min sjæleven*

Jeg er netop kommet hjem fra ruinerne af ghettoen i Warszawa. Vi var en gruppe af kammerater, der blev vist rundt af Itzhak Zuckerman, og hen over en halv dag, vandrede vi rundt i steder, som alle nu er blevet reduceret til blotte symboler og overleveringer. Ved indgangen til ruinerne standsede mit åndedræt: her lå 50 engang Warszawas livligste område. Her levede jøder. I disse ruiner var der engang jødisk kultur og handelsliv.

Vi går ned ad stier som plejede at være gader, mens Itzhak forklarer og fortæller. Dette varme og venlige menneske, vis smørrede smil altid betager en – hvilken 55 alvor der nu sænker sig over hans ansigt. Her viser han os stederne, hvor grupper af modstandskæmpere lå skjulte under oprøret. Han beskriver kamptaktikkerne, og måden man førte krig på, og med ruinerne som baggrund mærker man ensomheden der hører denne grusomme krig til. Og hjertet banker og smerten vokser, når man hører denne forfærdelige fortælling.

60

[...]

Vi går gennem gaderne (hvis man da overhovedet kan bruge det ord – en smal sti 65 mellem ruinhobe)... Hver en gade og hver en fortælling er fyldt med gru – hvert et hjørne og hver en del af oprøret... I området hvor Der Judenrat lå, støder man stadig ind i kranier og brændte og brækkede menneskeknogler. Her er jorden

mættet af blod.

70

Det virker som om at hver en murbrok og hver en ruin er et råb om hævn. Vores sprog kæmper med at finde ord for alt dette. Det vil kræve ny Jeremias at kunne forevige vores folks ødelagthed. En klagesang ensom gennem byen – om hvordan helte faldt.

75

Når vi i aften mindes Krystalnatten, er det denne ødelæggelse af jødisk liv, vi mindes. Men i vores minde om fortiden, er der også et løfte til fremtiden. Nemlig, at vi aldrig igen må lade dette ske.

80

Men dette er svært. Fordi i mødet med Holocaust blegner alt andet, og man kommer derfor nemt til at underkende alvoren af de tider, vi jøder lever i, i dag. Men det er alvorlige tider:

85

AKVAH, som er dem der kortlægger antisemitisme herhjemme, beretter om en stigning på 1.244 % i antallet af antisemitiske hændelser i 2023 sammenlignet med året før. Det over en 12-dobling!

90

Det er den jødiske kvinde, som nogen forsøgte at brænde inde. Det er manden med kalot som blev spyttet på. Det er kvinden som fik skrevet dødstrusler på sin dør. Det er den trettenårige dreng, der blev overfuset på åben gade fordi han gik med kalot, og det er pigen i 3. klasse der bliver kaldt "luderjøde" af en klassekammerat, som også fortalte hende, at han "håber på at alle jøder dør, når Israel taber krigen".

95

Og så er det alt det, som aldrig bliver målt, set eller vejat, fordi mange jøder skjuler sig af frygt. Det er dem, der tager davidsstjernen under trøjen. Dem der tier i offentligheden, og dem som lyver om deres rødder. Og så er det dem, der til deres højtider, forsamlinger og festligheder, må leve med et sikkerhedsopbud, som det vi ser i dag. Bevæbnet politi, for hvem jeg er evigt taknemmelig for, men

100

hvis tilstedeværelse også viser, hvor farligt det er at være jøde i offentligheden.

Og den frygt bliver kun så meget desto større, når nyhederne fra resten af verden når en. Om den særlige buslinje, der er blevet oprettet så jøder kan komme sikkert frem og tilbage mellem to jødiske kvarterer. Om det pogrom i

105

Amsterdam, der fandt sted natten til i går, hvor israelske fodboldfans blev jagtet gennem byen af folk på scooter og ti måtte på hospitalet.

Derfor er arrangementer som dette, derfor er mennesker som jer vigtigere end
110 nogensinde før! Aldrig har det været vigtigere at bekæmpe jødehadet. Men
hvordan gør vi det så?

Jeg har ikke det endelige svar, men jeg har to overvejelser, som jeg håber, I vil
tænke videre over, når I går hjem herfra.

115

Den første er, at jødehad er værd at bekæmpe, alene af den grund at det rammer
jøder. Alt for mange, ser kun jødehad som værd at bekæmpe, fordi det på en
eller anden måde relaterer sig til noget andet. Noget andet som ikke er jøder.

120 Nogen har måske hørt metaforen, at jøderne er kanariefuglen i minen, der skal
advare minearbejderne om, hvornår ilten er ved at slippe op. At jødehadet er en
advarselslampe for resten af samfundet. Det er sandt at et samfund, hvor jøder
trues, er et samfund i forfald. MEN – og jeg kan ikke tro, at jeg faktisk skal sige
dette – jøder ER IKKE kanariefugle. Vi er mennesker af kød og blod. Og vi har
125 ret til at leve i tryghed, alene i kraft af at vi findes. Kampen mod jødehadet er
værd at kæmpe, alene af den grund at vi er mennesker som alle andre. Derfor har
det værdi at mindes krystalnatten, alene i kraft af at krystalnatten findes, alene i
kraft af at antisemitismen findes.

130 Når vi siger ”aldrig igen”, så gælder det alle. Det gælder alle de millioner af
mennesker, verden over, som lever livet på kanten af døden. Men lige præcis i
aften, i disse tider med uset antisemitisme, så er det et ”aldrig igen” til
Krystalnatten.

135 På denne aften, 86 år efter Krystalnatten, skal holocaust ikke gøres til kulisse i en
andens fortælling. I aften skal vi have lov til at fokusere på kampen mod
antisemitisme uden at skulle relativere det til noget andet.

Det bringer mig til den anden overvejelse, som jeg vil dele med jer: Hvordan
140 bekæmper vi så antisemitismen? Hvordan siger vi jødehadet imod?

Jødehadet er måske en unik størrelse, fordi den både findes på den ekstreme
højrefløj, den ekstreme venstrefløj og i religiøse kredse. Men kampen mod den
er universel, den gælder os alle. Det vil sige, at når vi kæmper den kamp, så skal vi
145 gøre det på en måde, som altid er gyldig for os alle. Vi kan derfor ikke bekæmpe

antisemitismen ved selv at forfalde til had, racisme eller andre fordomme. For når vi ikke vil acceptere det mod jøder, hvorfor skulle vi så acceptere det mod andre?

150

I aften er en mørk aften, og det er den ikke kun fordi det er november. Det er den fordi at antisemitismen aldrig har været værre siden 1945. Men mens man aldrig kan forvise mørket fuldstændigt, så er der i mørket altid et lys. På falderebet, vil jeg gerne læse en let omskrevet strofe op, fra den israelske sanger

155 Arik Einstein:

Alle de lys

Vi tændte i natten

160

Kan ikke forvise dette kolde mørke

Men alle de vinde, der blæste natten lang

165 *Kan ikke slukke dette lys, der balancerer på kanten*

Kan ikke slukke det lys, som morgenen bringer.

170 Kære venner, i aften er I dette lys i mørket. Dette lys, som mørket ikke kan slukke. Tak.

Kilde

Manuskript tilsendt af taler

175

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Anden Verdenskrig, Demonstrationstale, Mindetale, Taler om Krystalnatten 1938

180

Relateret

Rabih Azad-Ahmads tale til minde om Krystalnatten
9. november 2024

Zen Donens tale til minde om Krystalnatten
9. november 2024

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jonatan-mizrahi-werners-tale-til-minde-om-krystalnatten>